

فارسی آبادهای

سید محمد صاحبی

(اساتذت یار فرهنگستان زبان و ادب فارسی)

تجرب

تهران ۱۳۹۹

کتاب

کتاب بهار: تهران، خیابان بهار، کوچه حمید صديق، شماره ۲۵، واحد ۶
(تلفن: ۰۹۱۲ ۱۲۲ ۶۰۰۸ ۷۷ ۵۲ ۴۷ ۸۱)

فارسی آباده‌ای

تألیف سید محمد ساحبی

ویراسته عباس بهرمانی

چاپ اول ۱۳۹۹

شمارگان ۳۳۰

صفحه‌آرا: عباس یگجانی

طراح جلد: پاشا دارابی

چاپ و صحافی: پردیس دانش

همه حقوق چاپ و نشر این کتاب محفوظ و مخصوص کتاب بهار است

سرشناسه:

عنوان و نام پدیدآور:

مشخصات نشر:

مشخصات ظاهری:

فروست:

شابک:

وضعیت فهرست‌نویسی:

یادداشت:

موضوع:

موضوع:

موضوع:

موضوع:

رده‌بندی کنگره:

رده‌بندی دیویی:

شماره کتاب‌شناسی ملی:

مراکز پخش: پیام امروز (۳۵ ۴۸ ۶۶)، صدای معاصر (۸۲ ۹۷ ۶۶)

۲۵,۰۰۰ تومان

فهرست

نشانه‌ها.....	هفت
مقدمه.....	۱
فصل اول: نظام احسن.....	۵
۱-۱. همخوان‌ها.....	۵
۲-۱. واکه‌های ساده.....	۹
۳-۱. واکه‌های مرکب آوایی.....	۱۰
۴-۱. ساختمان هجا.....	۱۰
۵-۱. تکیه‌واژگانی.....	۱۱
فصل دوم: فرایندهای واجی.....	۱۳
۱-۲. افراشته‌شدگی.....	۱۴
۲-۲. افتاده‌شدگی.....	۱۷
۳-۲. همگونی.....	۱۸
۴-۲. ناهمگونی.....	۲۲
۵-۲. تضعیف (نرم‌شدگی).....	۲۴
۶-۲. تقویت (سخت‌شدگی).....	۳۰
۷-۲. درج.....	۳۱

۳۲.....	۸-۲. کوتاه‌شدگی و کشیده‌شدگی واکه‌ها
۳۳.....	۹-۲. قلب
۳۳.....	۱۰-۲. ابدال
۳۵.....	فصل سوم: ویژگی‌های صرفی و نحوی
۳۵.....	۳. بسوند جمع
۳۵.....	۳-۳. ضم‌ایر شخصی
۳۶.....	۳-۳. ضم‌ایر پیوسته
۳۶.....	۳-۴. ساختار فعل
۳۷.....	۳-۵. ونده‌های مشتق‌یافته
۳۷.....	۳-۶. حروف اضافه و ربط متفاد، با فارسی معیار
۳۹.....	فصل چهارم: واژه‌نامه دوسوی
۴۱.....	۴-۱. فارسی معیار به آباده‌ای
۷۵.....	۴-۲. آباده‌ای به فارسی معیار
۱۰۹.....	منابع

مقدمه

۱. موقعیت جغرافیایی، روش و منابع پژوهش

فارسی آباده‌ای یابی از گویش های استان فارس و رایج در شهرستان آباده است. آباده شمالی ترین شهرستان استان فارس است و طبق سرشماری مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۰، ۹۸۱۸۸ نفر جمعیت دارد (مرکز)، ایزدخواست، بهمن، سورمق و صفاد از شهرها و بیدک و خسروشیرین از روستاهای این شهرستان اند. شهر آباده با تهران ۵۲۱ کیلومتر فاصله دارد (نک: بختیاری، ۱۳۹۳: ۷۰-۷۱؛ جعفری، ۱۳۸۴: ذیل «آباده»).

در این کتاب، نخست نظام واجی گویش آباده‌ای بررسی شده و سپس از فرایندهای واجی در این گویش سخن رفته است؛ تحلیل های مربوط به واج شناسی بر اساس نظریه واج شناسی زایشی اشتقاقی، با اعمال برخی تعدیلات و بدون تفتت کامل به رویکردی خاص، انجام شده است (درباره این نظریه نک: بی جن خان، ۱۳۹۲: ۹-۱۰). در ادامه به ویژگی های صرفی و نحوی این گویش اشاره شده و در پایان کتاب، واژه نامه دوسویه فارسی معیار به آباده‌ای و آباده‌ای به فارسی معیار آمده است.

این اثر با دیدی همزمانی و در مقایسه با فارسی معیار تألیف شده است؛ منظور از فارسی معیار گونه زبانی رایج در تهران امروزی است؛ علاوه بر ششم زبانی نویسنده که

متولد و مقیم تهران است، سه اثر ذیل نیز به‌عنوان ملاکی برای تعیین فارسی معیار در نظر گرفته شد:

۱. فرهنگ روز سخن (۱۳۸۶): حسن انوری.
 ۲. «فارسی گفتاری و نوشتاری» (۱۳۸۰): ایران کلباسی.
 ۳. در زبان فارسی از دیدگاه رده‌شناسی (۱۳۹۰): شهرزاد ماهوتیان.
- آوانویسی واحدهای واژگانی آباده‌ای با بهره‌گیری از الفبای آوایی آمریکای شمالی^۱ و بر اساس آوانویسی فارسی (۱۳۹۵) اثر یدالله ثمره صورت گرفته است؛ علت این انتخاب آن است که در بسیاری پژوهش‌های زبان‌شناسیک درباره زبان فارسی و گویش‌های ایرانی از این الفبای آوایی استفاده شده است (مدرسی قوامی، ۱۳۹۶: ۵). برای انجام این تحقیق با استفاده از راهنمای گردآوری گویش‌ها برای گنجینه گویش‌های ایرانی (۱۳۹۰) که از سوی فرهنگستان زبان و ادب فارسی منتشر شده است و پرسشنامه مندرج در پایان اطلس گویش‌شناختی قصران داخل تهران^۲ اثر گیتی دیهیم، مصاحبه‌هایی با هفت گویشور کهن‌سال یا میان‌سال متولد و مقیم آباده انجام شد؛^۳ بیشتر این گویشوران بیسواد یا کم‌سواد بودند. علاوه بر مصاحبه‌های مبتنی بر پرسشنامه‌ای مذکور، از گویشوران درخواست شد که به‌طور آزادانه درباره موضوعاتی سخن بگویند تمامی مصاحبه‌ها و گفتارها ضبط گردید و سپس اطلاعات آن‌ها آوانویسی شد. در این بخش از آثار مکتوبی که در بخش پیشینه به آن‌ها اشاره خواهد شد و از سایت اینترنتی archive.ir بعضی از

۱. APA

۲. نام و مشخصات این گویشوران عبارت است از: مرحومه ریحانه صرافیان (مادر بزرگ نویسنده)، متولد ۱۳۰۸، دارای تحصیلات ابتدایی؛ رضوان صرافیان، متولد ۱۳۱۱، دارای تحصیلات ابتدایی؛ لقا عابدی، متولد ۱۳۳۳، بیسواد؛ عزیزالله یک‌زمان، متولد ۱۳۳۰، بیسواد؛ شهاب‌نوروزی، متولد ۱۳۳۱، بیسواد؛ حمید نیکو، متولد ۱۳۳۹، دیپلم؛ سیدمهدی صاحبی (عموی نویسنده)، متولد ۱۳۳۴، دیپلم.

واژه‌های گویش آباده‌ای در آن مندرج است، استفاده شده است. یادداشت‌های این نویسنده که طی سال‌های مختلف، در هنگام سفر به آباده و اقامت در آن شهر جمع‌آوری شده بود، نیز از منابع این پژوهش است. با بهره‌مندی از این منابع، پیکره‌ای مشتمل بر واحدهای واژگانی و جملات آباده‌ای فراهم آمد که مبنای این پژوهش بوده است.

۱. مبینه پژوهش

از تحقیقات انجام شده در مورد گویش آباده‌ای می‌توان به دو اثر اشاره کرد:

- قدمت آباده (واژه‌های اصیل آباده) (۱۳۸۳-۱۳۹۳) اثر ایاز شهریاری (دبیر مجرب آباده‌ای): این کتاب، هندی است الفبایی و مشتمل بر بسیاری از واحدهای واژگانی و امثال رایج در گویش آباده‌ای. اطلاعاتی لغوی و ریشه‌شناسیک نیز در این اثر به چشم می‌خورد. نام مکان‌های جغرافیایی، آداب و رسوم، آداب و عادات و ترکیباتی مانند: «الدنگ»، «بیوه»، «پُز دادن»، «جنگ زرگری»، «زَوَند»، «زِپَری»، «بو جان»، «ننه»، «هَره‌ری مذهب» و «یارو». این کتاب فاقد بررسی‌های واج‌شناسیک است و می‌توان آن را از پژوهش‌های ذوقی گویشی دانست؛ تحقیقاتی که از سواد به شهر و دیار نوشته می‌شود و جنبه علمی و نظری آن‌ها کم‌رنگ است.

- «بررسی واج‌شناختی گویش آباده‌ای» (۱۳۹۲) اثر عاطفه امیری و مه‌نا زارعی: بخشی عمده از این مقاله در توصیف واج‌های گویش آباده‌ای است. این بررسی با ارائه جفت‌های کمینه انجام شده است (نک: امیری و زارعی، ۱۳۹۲: ۵-۱۸). در قسمتی دیگر از این اثر، درباره واج‌آرایی و عناصر زیرزنجیری در گویش آباده‌ای سخن رفته است (نک: همان، ۲۲-۲۵).